

hogy nem értünk madáruul. Alighanem ennek is köszönhető, hogy a madárdaltól hangos dán éjszaka varázslatos, és legfeljebb hajnal felé érez egy kis álmodást az ember, ami könnyen kezelhető azzal a pár óra szunyókálással, amihez reggel 9 körül már úgyszólván túl meleg lenne. Melózni viszont akkor már lehet, egészen estig – addigra meg rendszerint kifogyunk az anyagból, és indulhat a következő beszerzőkörút.

A dán rendszer tehát jó, meg praktikus, könnyen elsajátítható, legalább is akkor, ha tartósan ott vagyunk abban közegben. De hogy átültethető-e Budapestre, az azért sok mindentől függ: az oktatástól, az emberi tényezőtől, az időtől (Koppenhágában sem volt mindig így). Mindegy, mi drukkolunk: a legőszintébben kívánjuk, hogy sikerüljön.

Kiss Judit Ágnes

Gendertánc

180

Azon boldog emberek közé tartozom, akik a gender kifejezéssel nem politikai kontextusban találkoztak először. Egyetemista koromban némi folklorisztikát hallgatva találkoztam egy tanulmányban a gender role kifejezéssel, ami nem jelentett semmi mást, mint némi szerepet: azaz hogy milyen viselkedést és tevékenységet vár el az adott kultúra a férfiktól és milyet a nőktől.

Mára szitokszóvá lett bizonyos körökben, eredeti jelentését elfeledték, genderfluid szakállas nőket és nagy mellű férfiakat képzel hozzá, aki undorral kiejti. Közben nem beszélünk arról, hogy milyen elvárások alapján élünk férfiként és nőként. És amíg maga a szó is hadszíntérré válik, nem beszélünk arról sem, hogy jók-e nekünk ezek az elvárások.

Néhány napja néztük meg *A számolás joga (Hidden figures)* című életrajzi filmet a családommal. A lányomra olyan hatással volt, hogy utána nőjogi és szegregációellenes tüntetésekkel álmódott. Nekem is elszorult a torkom, ahogy néztem. Hogy ez volt a valóság: megalázó szabályok, amelyeket az elnyomottak is elfogadtak. Külön helyek a buszon a feketéknek. Külön kávéskanna, amihez a fehérek hozzá sem érnek. Külön részleg a könyvtárban. És külön mosdók. A kora hatvanas évek Amerikájának általános nőelnyomásában a fekete bőrű nők még kiszolgáltatottabbak voltak. (Ahogy a mi mostani társadalmunkban a roma lányok és asszonyok.) Nők, akik elfogadják, hogy magassarkúban kell tipegniük, szolid gyöngysort viselniük, fillérékért dolgoznak, és férfiak, akiknek fogalmuk sincs arról, hogy a nőknek milyen hátrányokat leküzdve kell ugyanazt teljesíteniük, amit nekik. (Igen, eltáncolni ugyanazt, csak túsarkúban, hátrafelé.)

Még mindig nincs tudatában a heteroszexuális fehér férfi, hogy miféle előjogok járnak neki. (Az Egyesült Államok jelenlegi vezetése mindent meg is tesz, hogy ezek miatt az előjogok miatt senki ne is érezze kellemetlenül ma-

gát.) Vajon ha tisztában volnának vele, lemondának róla? Vajon ha a szűfrazsettek mozgalmáról nem egyetlen film készült volna, hanem százötven, amelyek újra meg újra bemutatják, hogy a női szavazati joghoz bebörtönzésen, veréseken, éhségstrájkon és kényszeretetésen és a kényszeretetések miatti fulladásos halálokon keresztül vezetett az út, akkor ugyanolyan ízléstelen volna ma a társadalom szemében hímsoviniszta viccekkel dobálózni, ahogy nem tréfálkozunk a gázkamrákkal?

Egy heteroszexuális fehér férfi nem szembesül azzal, hogy a munkahelyén azt firtatják, mikor akar gyereket. Vagy azt, hogyan fogja összeegyeztetni a családi életet a karrierjével. Nem kell magában feltennie a kérdést, kivel biztonságosabb találkozni az erdőben: egy ellenkező nemű emberi lényvel vagy egy medvével. Nem tesznek megjegyzéseket a testére, az öltözkéire. Nem fotóznak a lába közé. Nem zaklatják az utcán. Nem válik mindjárt láthatatlanná is, ha már nem jegyzik a szex- és szaporodási tőzsdén. Nem kell úgy tennie, mikor egyedül megy hazafelé, mintha telefonálna, miközben a másik kezében kulcsosomót szorongat, hogy ha úgy fordul, legyen mivel védekeznie. Nem övezi ösztársadalmi megvetés, ha kicsikkel a szülői szerepből, és a másokra hagyja a gyerekeket.

Ezeknek a férfiaknak javarészt fogalmuk sincs arról, hogy a másik nem számára más lapokat osztottak. Nem gonoszak, csak ugyanúgy nincsenek tudatában annak, mivel küzd a másik (aki akár folyamatosan karnyújtásnyira van), ahogy a filmbeli főnök nem tud róla, hogy színes bőrű női beosztottja egy kilométert fut minden alkalommal a túsarkújában, hogy elérje a feketék számára fenntartott mosdót.

Bár már ideje lenne tudni róla. Ideje lenne, hogy a „szerelemféléstől”, partnere vagy volt partnere által meggyilkolt nőkről ne csak a nőtársaik emlékezzenek meg. Hogy Orosz Bernadett vagy Renner Erika mellett ne csak nők álljanak ki. Addig nem lesz változás, amíg maguk a férfiak nem döbbennek rá, hogy a patriarchális berendezkedés számukra is káros. Ahogy az amerikai rabszolgaság megszüntetéséhez is kellett a fehér abolicionisták.

Egy Richard Rohr nevű ferences szerzetes férfiaknak szóló könyvében (*A férfi útja*) olvastam, hogy a legtöbbet ő a feminista irodalomból tanult. Mert a nőket a patriarchális elnyomás arra kényszerítette, hogy folyamatos önreflexióval vizsgálják a saját helyzetüket, míg a férfiak e nélkül az elnyomás nélkül erre nem lettek képesek.

A férfiak még mindig nagyobb szabadságot élveznek a párkapcsolat, a család és a karrier terén, kevesebb fizetetlen és érzelmi munkát végeznek, mint a nők, még a felvilágosult európai országokban is. A társadalmi nemi szerepek azonban talán még jobban megszabják, hogyan kell viselkedniük, mint a nőknek. A „kemény férfi” mintája erősebb, mint a szelíd nőé. És vajon mit veszítenek ezzel? Ismerős meséli, hogy ahol a kislányai táncolnak, egyetlen fiú is táncolt, de az osztálytársai (ötödikes fiúk) addig gúnyolták miatta, amíg – hiába volt tehetséges – el nem menekült az órákról. Mit veszítenek a fiúk, hogy balettra járni nőies, ezért ciki? Testtudatot, ritmusérzéklet, muzikalitást, koordinációs készséget, amit csak a tánc adhat meg. És a szabadságot, hogy azt csinálják, amihez kedvük van.

Az úgynevezett toxikus maszkulinitást a férfiak kényszerítik egymásra, hiába szenvednek tőle mindnyájan. Mögötte ott van a rettegés: mi lesz, ha nem tartanak elég férfiasnak? Akkor azt hiszik, hogy meleg vagyok! És az még annál is rosszabb, mintha nyámnyila, papucs, anyámasszony katonája lennék a szemükben. A férfiak legjobban a férfiakat büntetik a nem genderkonform viselkedésért.

A homofóbia valójában a férfiak rettegése más férfaktól. Két leszbikus nőre a legtöbb férfi a kukkoló vágyával gondol (mutatják ezt a pornóoldalakra beírt keresőkifejezések). Két meleg férfi viszont undorral tölti el az átlag heteró fehér férfit (a továbbiakban HFF). Az undor mögött rémület lapul, ahogy egy ismert mém mondja: „a homofób attól fél, hogy egy férfi úgy bánik vele, ahogy ő bánik a nőekkel.”

A Pride elleni politikai kirohanás is a HFF rettegése: hogyan kell viselkednem ahhoz, hogy ne gondoljanak nőiesnek, tehát homoszexuálisnak? Mutatnom kell, hogy annyira nem vagyok meleg, hogy még undorodom is tőlük! Nem akarom látni őket! Tiltsuk be, hogy megjelenjenek, hogy végigvonuljanak a városon!

Tanítottam (egyházi) fiúosztályban, ahol egy drámajáték-gyakorlathoz azt kértem, álljunk körbe, és fogjuk meg egymás kezét. A végzős osztály (tehát nem tízéves kiskamaszok, hanem tizennyolc éves felnőttek) kerek perc megtagadta a kérést, ők nem fogják meg egymás kezét, mert ők nem buzik! Ugyanezt az osztályt egy színházi előadásra vittem (az évtized legjobb előadása volt anno: *Bűn és bűnhődés a rácsok mögött*), amiből egyetlen dolgot jegyeztek meg: két férfi színész megcsókolta egymást. Akkor nyilván buzik. Nem színészek, nem a rendezői instrukció szerint játszanak, hanem undorító buzik. Innentől kezdve a darabnak semmi más mondanivalója nem volt elérhető számukra.

A nők férfias viselkedését – ameddig nem a vezetésre és a hatalomra vonatkozik – nem bünteti a társadalom. Ne akarjon főnök lenni, mert arra nincs bocsánat, ellenben ott az üvegplafon. A legmagasabb politikában ők a kvótanőként felmutathatók, és ha úgy fordul, mások (férfiak) helyett beáldozhatók. (A legszomorúbb, ha az ítéletet épp nőtársai hozzák róla.) De amíg nadrágot hord, levágatja a haját, bokszolni kezd, katonának áll, addig nem követ el különösebb bűnt, hisz mi volna természetesebb annál, mint hogy a gyenge és elnyomott az erőshöz vágyik hasonlítani? Ha viszont egy férfi mutat femininnek bélyegzett viselkedést: balettozik, horgol, otthon marad gyesen a gyerekével, vagy óvópedagógusnak jelentkezik, akkor férfitársai utasítják ki maguk közül. (Noha közben ők maguk is szenvednek a nemük számára kialakított elvárásoktól.)

Egy német lapban megjelent cikkben olvastam, hogy egy egész Európát átfogó utánkövetéses vizsgálatban huszonötezer 50 és 64 éves kor közti házaspárt kérdezve az derült ki: a feleség hosszabb távú betegsége a házasságok 21 százalékában válással végződött, míg ha a férj lett beteg, ez csak 3 százalékban következett be. Mert a kapcsolatok érzelmi munkáját hagyományosan a nők végzik, és ha kidőlnek, a férfi nem képes átvenni ezt a szerepet. De vajon jó ez a férfiaknak? Hogy nem tanították őket kisgyerekkoruktól az

érzelmi munkára? Hogy ugyanúgy szükségük van érzelmekre, mint minden emberi lénynek, de ezt csak a párkapcsolatukban merik, tudják megélni? Jó-e nekik, hogy még mindig pénzkereső gépként tekintenek magukra, tekintenek rájuk, és közben panaszkodnak az aranyásó nőkre, akik csak a férfi pénzét akarják? Jó-e nekik, ha kimaradnak a gyerekeik életéből? Jó-e, ha még mindig arra nevelik a kisfiúkat, hogy „a férfiak nem sírnak”?

Amíg a HFF ellenségként tekint a feministákra, férfigyűlölőnek tartja őket, és nem jön rá, hogy közös ügyért: az egyenlőségért, és közös ellenségel: a patriarchális berendezkedéssel harcolnak, amíg nem hajlandó átlátni az előjogait, és lemondani róluk, addig valódi változásra kevés esély van. Addig maradnak a vak komondorok, a kormányzás a népesség felének képviselete nélkül, a hetente megölt áldozatok, és a férfiak számára várható alacsonyabb átlagéletkor. Mert ne higgyük, hogy nincs összefüggés az érzelmek elfojtása és a betegségek megjelenése között.

Talán ez a toxikusan maszkulin kormány segít abban, hogy a férfiak is végleg megundorodjanak patriarchális rendszerétől, ahol a homoszexualitást összemossák a pedofil bűnözéssel, miközben valódi pedofilok hálózata adja-veszi a kiskorú áldozatokat. Ahol nem foglalkoznak nőügyekkel. Ahol a családbarát kormány szülészeti osztályokat zárat be, de meghallgattatja az abortuszra készülőkkel a magzati szívhangot. Természetesen csak az anyákkal. Ahol az egymillió alkoholista országában a pálinkafőzést magyaros férfivirtusként mutatják be. Lehet, hogy addig ők lesznek hatalmon, amíg ezek ellen nem lépünk föl. Akár azzal, hogy a többségi társadalom képviselőiként is végigvonulunk a betiltott Pride-on.

183

Végel László

A befejezetlen bársonyos forradalom rövid története

Figyelem a szerbiai eseményeket, amelyek lassan-lassan letargikussá tesznek. Szeretném megfejteni, valójában miért és mi történik körülöttem. Hol kezdődött? Vonakodok reménykedni, ezért legszívesebben a '68-as reményekre, dühös és reménykedő korszakomra gondolok. Annak kezdetén még bíztam benne, hogy van kiút. Néhány hónappal a '68-as egyetemista tüntetések kirobbanása előtt jelent meg az *Egy makró emlékiratai* című regényem, amelynek hangulata '68-ra emlékeztetett. Nem '68-ról szólt, hiszen az *Új Szimposion*ban évekkel előtte megjelent folytatásokban (a könyv kiadása a szocializmus torz bemutatása miatt elhúzódott), ám valahogy mégis a '68-as közérzetről szólt. Nem a lázadások utórezgése volt, hanem az előjele. Kérdemelte a lázadó ifjúság díját, a Mladost-díjat, ami óhatatlanul belesodort az eseményekbe.